

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์
“กตัญญูกตเวทී — ผู้รู้อุปการคุณของผู้อื่นแล้วกระทำตอบแทน,
กตัญญูกตเวทীবุคคล”

กตัญญูกตเวทී อ่านแบบภาษาบาลีว่า กะ - ตัน - ยู - กะ - ตะ - เว - ที มาจากคำว่า กต (อุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้ว) ญ (ผู้รู้) [ช้อน ญ] กต (อุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้ว) และคำว่า เวที (ผู้รู้, ผู้ประกาศให้รู้) รวมกันเป็น กตัญญูกตเวทී เขียนเป็นไทยได้ว่า กตัญญูกตเวที หมายถึง บุคคล ผู้รู้คุณที่ผู้อื่นกระทำดีแก่ตน เมื่อรู้แล้วก็กระทำตอบแทนเป็นการประกาศคุณของผู้มีคุณ ตามข้อความ ไนมโนรณปุรณิ อรรถกถา พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ดังนี้ คือ

“บทว่า กตัญญูกตเวที ได้แก่ ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วตอบแทนภายหลัง”

ข้อความในชาตกัฏฐกถา อรรถกถา พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก สรภังคชาดก แสดงความเป็นจริงของคำว่า กตัญญูกตเวที ไว้ดังนี้ คือ

“บุคคลได้รู้จักคุณ อันผู้อื่นทำแล้วแก่ตน ชื่อว่า เป็นผู้กตัญญู หนึ่ง ครั้นรู้อย่างนี้แล้ว ทำการตอบแทนคุณของเขาที่ได้ทำคุณไว้แก่ตน ชื่อว่า เป็นผู้กตเวที”

พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ประโยชน์จริง ๆ คือความเข้าใจถูกเห็นถูกว่า มีแต่กรรมเท่านั้นที่เกิดขึ้นเป็นไป ไม่มีสัตว์บุคคลตัวตน แม้ที่กล่าวถึงบุคคลผู้กตัญญูกตเวที ก็เพราะมีสภาพธรรมฝ่ายดีเกิดขึ้นเป็นไป คือ กุศลจิต และเจตสิก (ธรรมที่เกิดร่วมกับจิต) ที่เกิดร่วมด้วย มีศรัทธา (สภาพที่ผ่องใส) สติ (ความระลึกเป็นไปในความดี) หิริ(ความละอายต่ออกุศล) โอตตัปปะ (ความเกรงกลัวต่ออกุศล) อโลภะ (ความไม่ติดข้อง) อโทสะ (ความไม่ขุนเคืองใจ) เป็นต้น ที่รู้คุณความดีของผู้อื่น ชื่นชมสรรเสริญในความดีของผู้อื่น แล้วมีการกระทำตอบแทนตามกำลังความสามารถของตน จึงเรียกว่าบุคคลผู้กตัญญูกตเวที ซึ่งก็ต้องมีสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นไป คือ ธรรมฝ่ายดีนั่นเอง ซึ่งจะตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับอกุศล เพราะถ้าเป็นอกุศลแล้ว จะไม่มีการชื่นชมหรือไม่รู้คุณค่าของความดีและจะไม่มีการกระทำสิ่งที่ดีตอบแทนเลย

สำหรับกตัญญูกตเวทীবุคคล โดยความหมายก็คือ บุคคลที่รู้อุปการะที่ผู้อื่นกระทำในตน ประกาศอยู่ซึ่งอุปการะที่เป็นไปตามสมควรแก่อุปการะที่ผู้อื่นกระทำแล้ว ผู้นั้นชื่อว่า กตัญญูกตเวที อย่างเช่น บุคคลผู้ปฏิบัติชอบในมารดาและบิดา หรือในอาจารย์และพระอุปัชฌาย์ทั้งหลาย แสดงความรู้คุณความดีของบุคคลนั้น ด้วยกาย ด้วยวาจา อาจะโดยการเอาใจใส่ดูแล คอยต้อนรับ ช่วยเหลือกิจที่ควรทำประการต่าง ๆ เป็นต้น

ตามความเป็นจริงแล้ว บุคคลผู้กตัญญูกตเวที เป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก ก็เพราะสัตว์โลก สะสมอริชชา ซึ่งเป็นความไม่รู้มากกว่าปัญญา สะสมกิเลสมากกว่าธรรมฝ่ายดี บุคคลผู้ที่เพียบพร้อม

ด้วยธรรมฝ่ายดี จึงมีน้อยกว่าสัตว์โลกที่มากไปด้วยกิเลสอกุศลทั้งหลายทั้งปวง ที่ไม่ได้รับการแนะนำ ในพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง อย่างเทียบกันไม่ได้เลย

ถ้าไม่มีการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าพระองค์ไม่ได้ทรงแสดงพระธรรมที่พระองค์ได้ทรง ตรัสรู้ ใครจะรู้ได้ สัตว์โลกก็มีแต่ด้วยความไม่รู้ แล้วก็ยิ่งทับถมความมืดมากขึ้นๆ อยู่ในโลกตลอด กิเลสก็ชาติ ก็ไม่เคยรู้มาก่อนว่าไม่รู้ จนกว่าจะได้ฟังคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงรู้ว่าสิ่งที่มีค่าที่สุด คือ ความเข้าใจถูกเห็นถูก จากที่เคยมืดสนิท เพราะความไม่รู้ ก็ได้เข้าใจขึ้นเพราะได้อาศัยคำจริง ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ทรงแสดงความจริงให้สัตว์โลกได้ รู้ตาม พระบารมีคือคุณความดีที่จะทำให้ถึงฝั่งของการดับกิเลสทั้งหมดที่ทรงบำเพ็ญมาเมื่อครั้งที่ เป็น พระโพธิสัตว์ ตลอดระยะเวลาจนถึงสี่สงฆ์แสนกัป ก็เพื่ออุปการะเกื้อกูลแก่สัตว์โลกอย่าง แท้จริง สัตว์โลกที่เต็มไปด้วยกิเลสอกุศลประการต่างๆ มากมาย พอได้ฟังพระธรรมที่พระองค์ทรง แสดง ก็สามารถขัดเกลาละลายกิเลสจนกระทั่งสามารถดับได้จนหมดสิ้นในที่สุด พระมหากรุณาคุณ ของพระองค์ คือทรงแสดงพระธรรมให้สัตว์โลกได้เข้าใจตามความเป็นจริง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึง ทรงเป็นบุพการี (ผู้ทำอุปการะมาก่อน) ที่สูงสุดโดยไม่มีใครเสมอเหมือน และในความเป็นผู้กตัญญู กตเวทินั้น พระองค์ก็ทรงเป็นยอดของบุคคลผู้กตัญญูกตเวทิต่างที่ทรงรู้คุณและทรงกระทำตอบแทนต่อ บุคคลผู้มีพระคุณอย่างสูงสุด ด้วยการทรงแสดงพระธรรมโปรดพระพุทธบิดา คือพระเจ้าสุทโธทนะ จนได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ ดับกิเลสทั้งปวงได้อย่างหมดสิ้นและดับขันธ ปรินิพพาน ไม่เกิดอีกเลย ส่วนพระพุทธมารดาที่ไปเกิดในสวรรค์ พระองค์ก็ทรงแสดงพระธรรมโปรด จนได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน ดับกิเลสได้ในระดับหนึ่ง และในที่สุดก็จะถึงความเป็นพระอรหันต์ ห่างไกลแสนไกลจากกิเลสโดยประการทั้งปวง

บุคคลที่ได้มีความเข้าใจถูกเห็นถูก ก็เพราะได้อาศัยคำจริงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ผู้ใดก็ตามที่ได้ฟังคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วมีความเข้าใจและเห็นประโยชน์ ก็มีความหวังดี มีความปรารถนาดี แสดงความจริงความถูกต้องของพระธรรมให้บุคคลอื่นได้รู้ตามความเป็นจริง เป็นผู้ที่กตัญญูกตเวทิต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริง คำจริงทุกคำที่กล่าวให้คนอื่นได้เข้าใจ เป็นการประกาศความรู้คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งถ้าไม่มีใครกล่าวคำของพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า แล้วใครจะรู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด และที่สำคัญคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระ พุทธศาสนา ยิ่งเปิดเผย ยิ่งรุ่งเรือง คำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถูกปกปิดด้วยคำของบุคคลอื่น นานแสนนาน ถึงเวลาแล้วที่เมื่อมีใครก็ตามที่เข้าใจถูกต้อง ก็ช่วยกันแสดงความจริง ตรงตามความ เป็นจริง เพื่อพระพุทธศาสนาจะได้รุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อไป จึงเป็นสิ่งที่น่าคิดพิจารณาว่า รู้คุณของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา ครูอาจารย์ เป็นต้น แล้วรู้คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือยัง?